

Könyvszemle

Fénykör

Varga Károly új műve a 2003-ban *Az értékek fénykörében* címmel megjelent kötetének átdolgozott és kibővített kiadása.

Hadd kezdjem néhány általánosabb megjegyzéssel. Varga Károly a magyar szociológia kiemelkedő egyénisége. Több mint négy évtizede végez empirikusan gondos, elméletileg megalapozott kutatómunkát az „értékszociológia” témakörében. Varga megítélésem szerint a nemzetközi irodalomban a legtájékozottabb magyar szociológus, egészen hihetetlen irodalomismerettel rendelkezik, a legújabb irodalmat is figyelemmel kíséri, arra nyomban reagál.

Úttörő szerepet játszott nemcsak Magyarországon, hanem nemzetközileg az „értékszociológiai” megközelítés képviselőjeként. Amikor a 60-as évek elején megkezdte értékszociológiai kutatásait, a szakmát a Marx–Weber-vita s a makroszociológiai struktúra-felfogás dominálta. Két-három évtizeddel megelőzte a mai szociológiában uralkodóvá váló „kultúrszociológiai” megközelítést. Ennek lényege, hogy nem a társadalmi struktúrából magyarázzák a kultúrát (ez volt az, amit a kultúra szociológiájának nevezünk), hanem a kultúrából értelmezik a társadalmi struktúrát (ezért értékszociológia vagy kultúrszociológia). Ezt az elméleti megközelítést Jeffrey Alexander vezette be a 90-es évek közepén; őt Varga majd három évtizeddel előzte meg.

Varga módszertanilag is megelőzte korát. A szociológia hagyományos módszere a *survey*

volt, véletlen mintákon, kérdőívvel elvégzett felvételek. A *survey* módszerével szemben az utóbbi évtizedben sok kritika fogalmazódott meg, főleg, mert az így előállított adatok alkalmatlanok az ok-okozati kapcsolatok vizsgálatára (minta-kiválasztási – úgynevezett *sample selection* – problémák miatt: ok-okozati kapcsolatok vizsgálatához „kísérletre” lenne szükség, vagyis nem az alanyok véletlen kiválasztására, hanem véletlen „kijelölésére” (*random assignment*). A Varga által használt társadalompszichológiai teszt módszere nem oldja meg a véletlen kijelölés feladatát, de jó irányban lép az empirikus szociológia nagy módszertani problémájának kezelésében.

Végül Varga a számomra meggyőző módon kezeli a tudomány és a társadalmi gyakorlat kapcsolatát. Kutatásait a weberi „értékmentesség” jegyében végzi. Tudja, a kutató nem függesztheti fel értékeit, de számomra meggyőzően azzal érvel, a kutató a különböző világnézeti és politikai álláspontok között megbékéltető, közvetítő (ökumenikus) szerepet tud játszani. Nem rejti véka alá: a keresztény-katolikus világnézet áll közel hozzá, s politikailag konzervatív álláspontot foglal el, de ez nem akadályozza meg abban, hogy olyan baloldali, hitetlen beállítottságú kutatókról, mint Jómagam, ne csak tárgyilagosan írjon, hanem termékeny dialógust hozzon létre a különböző felfogású társadalomkutatók között. Imponáló teljesítmény.

Előző kötetének 2003-as megjelenése óta is közelről követte a hazai és nemzetközi iro-

dalom vitáit, s jó érzékkel azokat a hazai politikai-ideológiai vitákra alkalmazta. A *Fénykör* ilyen értelemben akár új könyvnek is mondható; nem mértem pontosan fel, de úgy vélem, körülbelül a szöveg egyharmada új, s

a régi könyv néhány aktualitását veszített részét Varga törölte az új kéziratból. (*Varga Károly: Fénykör. Budapest: Akadémiai Kiadó, 2013*)

Szelényi Iván
szociológus

Jövőalternatívák, a virágzástól a pusztulásig

A hazai tudományos jövőkutató szakma, Nováky Erzsébet és Tóth Attiláné szerkesztésével, ismét egy jelentős művet készített tizenhárom tudományos írással, a világ és Magyarország jövőjéről, a *Gazdaság, Társadalom* sorozat II. köteteként.

A mű, ahogy azt a címe is mutatja, a jövőről szól, de nem korlátozódik pusztán a jövőre. Benne van a jelen és a múlt is. A szerzők saját bevallásuk szerint úgy szerettek volna „írni a jövőről, hogy a mostani helyzet, a 2012-es évre jellemző állapotok hangsúlyt kapjanak”, ami magában foglalja a jelenen túl a közeli és a távoli múlt területenkénti bemutatását is.

Azt, hogy milyen lehet a jövő, a szerzők ezúttal nem foglalják nagytávlatú és koherens rendszerbe, hanem életpasztalataikra és kutatási területükre építve külön-külön mutatnak be a jövő szempontjából lényeges területeket. Milyen lesz ez a jövő? A könyv alapján: globalista, feminista, individualista, urbanizált, IT-alapú, öregedő, magányosodó, vérszegény, energiaszegény, kriminalizált és korrump. Nézzük meg ezeket a területeket külön-külön.

A jövőnk mindenképpen számítógép és internetalapú lesz. Balogh Zoltán bemutatja, hogy az internetes közösségi oldalak milyen rohamos fejlődésen mentek keresztül az elmúlt évtizedekben, hogyan váltak azok a XXI. századi emberi érintkezés elsődleges formáivá,

mennyire nélkülözhetetlen eszközévé váltak a progresszív vállalkozásoknak, és, hogy milyen veszélyeket és lehetőséget rejtenek az informatikai kibertér aktorai számára.

Deák István az egészségügyet hozza hozzánk közelebb a vérellátás jövőbeli lehetőségeit boncolgatva. Hippokratésztől a modern orvostudományig bemutatja, hogyan alakult át a vérről alkotott fogalmunk a lélek lakhelyétől folyékony kötőszövetévé, amelynek adása társadalmi felelősségvállalásunk egyik legfontosabb megnyilvánulása kell hogy legyen, mivel vérhiány miatt rengetegen veszítik el életüket. Ismerteti, hogy a világ sok helyén (például Afrika) a túlélés csak akkor lesz biztosított, ha rendelkezésre fog állni elegendő művér, mivel a természetes vértutánpótlások fertőzöttek lesznek.

Fáy Árpád Paul Chefurka kanadai jövőkutató cikkét elemzi, aki az energiaellátást vizsgálva nem túl optimista képet fest az emberiség jövőjéről. Chefurka nemhogy szakít a közfelfogással, miszerint a Föld túlnépesedik, hanem egyenesen sokkoló adatokat közöl, ami szerint az emberiség lélekszáma 2100-ra egymilliárd főre fog visszazuhanni, mely csökkenésnek az energiaforrások kimerülése lesz az oka. Modellje a megújuló energiák exponenciális elterjedését és új technológiák ipari alkalmazását nem tartja reálisnak, így szándékoltnan nagyon borús jövőképet fest, hogy mindenki kellően cselekvésre ösztönözve érezze magát.

Györgypál Katalin írása az olvasót a mélylélektan és a művészetek világába repíti.

Munkája az egyént mint érző lényt mutatja be, állításai rádöbbennek az olvasót a létezés nem (csak) materiális oldalaira, hanem azokra a területekre is, amelyekről az ember több, mint a földi élőlények bármelyike: egy érző, társadalmi lény, aki törekszik arra, hogy önmagát minél tökéletesebben kifejezze, létének értelmet, magának megértő társakat találjon. Írásán keresztül érzékelteti, hogy jövőnk nagyban függ emberképünk alakulásától.

Kiss Endre *Félelem, demokráciaelmélet, tudomány módszertan* című írása a globalizációt mutatja be mesterien. Munkájában rávilágít a globalizmus mint precedens nélküli új történelmi világhelyzet számos paradoxonára, melyek közül az egyik fő megállapítása, hogy a „tudat nem felel meg a létnek.” Ez az ambivalencia a *soft–hard* valóságértelmezések kettősségéből táplálkozik, aminek egyik hajtóereje, hogy a személy mint *homo globalisticus* érzékeli a globalizáció sikertörténetét, ugyanakkor elszemdedi a széteső, fragmentálódó politikai és szociális valóságot, amelyben ő már csak pária. Ez a kettősség érhető tetten a globalizmus konstruktív és destruktív oldalaiban is, mely ellentmondásosság táptalajt ad a szélsőjobboldal megerősödésének. Nekünk, magyarok számára az írás egyik fő üzenete, hogy legalább próbáljuk megérteni a globalizmust, ha annak kihívásaira egyáltalán válaszokat akarunk adni.

Kiss Éva az urbanizációt vizsgálja, és megállapítja, hogy a XXI. század egyértelműen a városok kora lesz. Munkájából megtudjuk, hogy Magyarország a városok számának tekintetében nem marad el Nyugat-Európától, ám a városi életforma elterjedése többszáz éves hátrányban van a Nyugathoz képest. A szerző Szob példáján keresztül mutatja be, hogy a kisebb városok gazdasága kevésbé szilárd talajon áll, ami párosulva a közigazgatási funk-

ciók átszervezésével, tovább differenciálhatja a mennyiségi és minőségi urbanizáció közötti diszharmoniót a következő évtizedekben.

Ligeti Zsombor a XXI. századot egyértelműen a nők évszázadának tekinti. Bemutatja, hogy a nők elmúlt évtizedekben tanúsított gazdasági szerepvállalása többet adott hozzá a világ GDP-jéhez, mint az egész kínai gazdaság, valamint szemléletes példákkal igazolja, hogy a nők tudásban semmivel sem maradnak alul a férfiakhoz képest. A szerző megállapítja, hogy a XXI. század gazdasági növekedését a „mennyiségi” nők helyett a „minőségi” nők fogják ösztönözni. Írásának egyértelműen pozitív üzenete van: minden nőnek érdemes tanulnia!

Tóth Attiláné munkája a nyugdíjasok jelenét és jövőjét mutatja be. Írásából megtudjuk, hogy a nyugdíjasság az ipari fejlődés eredménye, mivel a korábbi nagycsaládos háztartási gazdálkodások felbomlásával és a városba költözéssel atomizált családok jöttek létre, ami az időseket inaktivitásba kényszerítette. A folyamatok következménye, hogy a hatvanöt év feletti korosztálynak nagy valószínűséggel az egyedüllét vagy a magány válik az osztályrészévé, ha az idősek gyermekei és a társadalom ez ellen nem tesznek semmit. A szerző üzenete, hogy egy kedvezőbb jövőképhez az aktív korúaknak most kell cselekedniük, hogy utódok vállalásával legyen, aki majd segítő kezet nyújt szüleinek.

A könyv második része szisztematikusan a bűnözéssel foglalkozik. Deák István a korrupciót boncolgatja alapos részletességgel, mely jelenség egyaránt veszélyes az egyénre, a társadalomra és a gazdaságra. Az írás sok ötletet ad, hogy melyek lehetnek a korrupció visszaszorítására alkalmas intézkedések.

Diczig István *A bűnözés gyökerei* című munkájában a bűnözés gyökér-okait mutat-

ja be, mely módszertan a bűnözés valódi motivációit keresi. Írásából megtudhatjuk, hogy a kriminológiai tudományos kutatások Magyarországon 1956 után kezdődtek, amikor megszűnt tabunak lenni, hogy a bűnözés nem csak a kapitalista társadalom csökevénye. Így az 1970–80-as években már ismert lett, hogy az alkoholizmus, a játékszenvedély, a kábítószer-fogyasztás kapcsolódik a bűnözéshez, találtak összefüggést a munkanélküliség és a bűnözés között is, de akkoriban azonban még fel sem merült, hogy a rossz kormányzás, az egzisztenciális kilátástalanság, a létbizonytalanság és a társadalmi egyenlőtlenség is kapcsolatban van a bűnözéssel. Erre csak a rendszerváltás után került sor, és munkájában bemutatja, hogy miket tart az elmúlt huszonegy év leginkább elhibázott gazdaságpolitikai intézkedéseinek, amelyek mind hatással voltak a bűnözés terjedésére. Megállapításai alól egyetlen kormány sem mentesül.

A témához szorosan kapcsolódik Kiss Endre 1983. évi totóbotrányról írt munkája, amelyben bemutatja a későkommunizmus pangásának átmeneti kettősségét, hogy a hiány a dúsgazdag nyugat észlelésével párosulva hogyan tudott motiválni embereket olyan cselekvésekre (ti. a bundázásra), amelyekről az elkövetők azt gondolták, hogy az a focit körülövező folklór természetes, semmiképpen sem büntetendő része. A hatásokat mind a mai napig érezzük: a tudás, a tehetség, a győzni akarás szükségszerűen fejlődött vissza, a mérkőzés eladásában érdekelt „közös akarat” megfojtotta a tehetségek kibontakozását.

Kovacsicsné Nagy Katalin írása a magyar bűnözési statisztikát vizsgálja több dimenzió mentén. Írásából megtudhatjuk, hogy a rendszerváltást követően jelentősen megugrott a bűncselekmények elkövetésének száma.

A bűncselekmények jövőbeli alakulását kutatva a korstruktúra vizsgálatát tartja a legfontosabbnak, mely alapján a legtöbb bűncselekménynél a tizennyolc-huszonöt év közötti korosztály mutatja a legnagyobb kriminalitási valószínűséget. Ezt követően az egyre idősebbek egyre kisebb valószínűséggel követnek el bűncselekményt. Álláspontja szerint a műveltségnek, iskolai végzettségnek jelentős szerepe van és lesz a bűnmegelőzésben.

A könyvet Nováky Erzsébet koherens jövőkutatás-módszertani írása zárja, amelyben a népgazdaság és a társadalmi tulajdon elleni bűncselekmények 1978-as előrejelzését vizsgálja felül, amelynek során jövőkutatási módszerként a regressziós elemzést, a szakértői véleményezést és a kölcsönhatás módszert alkalmazták. Megítélése szerint, 2012-ből visszatekintve helyesnek bizonyult mindhárom módszertípus alkalmazása, mert ez biztosította a jövőkutatás sokszínűségét a kutatásban, ami sokszor egymásnak ellentmondó eredményeket produkált. Álláspontja szerint az idő igazolta a harminc évvel korábbi megállapításokat, nevezetesen, hogy a bűnözés kedvező irányba történő elmozdulása a pozitív társadalmi-gazdasági tényezőkkel van összefüggésben. Vagyis egy fejlődő magyar gazdaság, amellyel, hogy jólétet terem, képes a bűnözést is visszaszorítani, ami igazolja a gazdaság preventív bűnüldözői szerepét. Ehhez viszont kell, hogy a gazdaság fejlődjön! (*Nováky Erzsébet – Tóth Attiláné szerkesztők: A jövő és 2012. Gazdaság, Társadalom sorozat II. Budapest: Arisztotelész Kiadó, 2012, <http://mek.oszk.hu/11500/11505/11505.pdf>*)

Prekovits András

jogász-közgazdász, Pázmány Péter
Katolikus Egyetem Jog- és Államtudományi
Kar, Budapesti Corvinus Egyetem

Időszerű etika

Boros Jánosnak immár negyedik filozófiai tanulmány- és esszégyűjteménye jelenik meg a Gondolat Kiadó *Iskolakultúra* könyvsorozatában. (Az előző három: *Filozófia!* [2009]; *A tudomány, a tudás és az egyetem* [2010]; *Demokrácia és szabadság* [2011].) A szövegek keletkezéstörténete legalább annyira változatos képet mutat, mint műfaji hovatartozásuk. Tulajdonképpen az elmúlt tizennégy év (1999–2013) termékei. Van közöttük magyarul, van angolul megjelent szöveg is (*Mobile Communication Ethics – Mobil kommunikációs etika. Etika, ígéret és tétlenség*, 39–46.), van, amelyik már mindkét nyelven napvilágot látott (*Narratív filozófia. Esszé Heller Ágnesről – Engaging Agnes Heller: A Critical Companion*, 126–151.), és vannak olyanok is, amelyek csak francia konferenciaelőadásként voltak eddig hallhatóak. (*A kisebbség fogalma elfogadható-e a demokráciában?* (59–64.); *Interdiszciplinaritás és demokrácia*, 54–58.) Mindenik szöveg a filozófiai etika területéből merít, kiemelve annak általános eszmetörténeti és magyarországi vonatkozásait. A könyv főhőse pedig nem más, mint Immanuel Kant, pontosabban: az ő filozófiájának néhány alapfogalma.

De nézzük meg inkább kicsit közelebbről a kötet (egyébként műfaji diverzitása szerint tagolt) szerkezetét. (i) Az első rész az etika kortárs irányzataival (normatív, narratív, dekonstruktív etika, intuicionizmus, szupernaturalizmus, emotivizmus, metaetika) foglalkozik, annak egyfajta keleidoszkópszerű bemutatását nyújtja. A könyvnek ez az első része több lexikonszerű cikket tartalmaz, amelyek közül a pragmatizmus mint társadalomelmélet tárgyalása például az egyszerű olvasó számára is egyértelműen hangsúlyos szerepet kap, különösen pedig annak „egyéni felelőségen”

alapuló etikafelfogása (24–26.). Ez a módszertani individualizmus a könyvben végig meghatározó szerephez jut, mint ahogyan az a kanti elgondolás is, amely a saját ész használatának bátorságáról szól (22.). A fejezet végül egy, a mobil kommunikáció etikájáról értekező (de tulajdonképpen önálló) írással fejeződik be. Ez az idő problémájának etikai megjelenéséről szóló gondolatokat fog csokorba, végül pedig az ígéret filozófiai fogalmát igyekszik meghatározni.

(ii) A demokrácia etikai megalapozhatóságáról, illetve a demokratikus törvények etikai megalapozottságának kérdéséről beszél a második tematikus egység, amely négy problémafelvető tanulmányt tartalmaz (47–64.).

(iii) A harmadik rész a tudomány és a szabad, felelős társadalom összefüggéseinek témájában tulajdonképpen programatikus tanulmányokat közöl, amelynek egyik központi gondolata, hogy a filozófia sajátossága az „értelmező beszédmód”. Mivel a filozófia ezt műveli, sem a tudományok szolgálóleányának, sem pedig a tudományok kontrollinstanciájának nem tekinthető. Ez adja *autonómiajának* legfontosabb összetevőjét.

(iv) A negyedik egység egyrészt Lukács Györggyel, másrészt pedig a budapesti iskola két emblematisz képviselőjével (és talán két legfontosabb etikai gondolkodójával), Heller Ágnessel és Vajda Mihállyal foglalkozik. Az itt található szövegek vagy kultúrhistoriai motívumokkal is tarkított szabad filozófiai esszék (például *Lélek és város*, 152–156.), vagy pedig élettörténeti-életműtörténeti kísérletek a két utóbb említett gondolkodóról. Ezek a szövegek végül néhány óvatos kritikai megjegyzést fogalmaznak meg (például *Negatív küldetés. Vajda Mihály etikája*, 161–184.).

De tekintsünk most el a műfaji és tematikus változatosságtól. Tekintsünk el szerzőnk

azon szándékától is, hogy valamiképpen a demokrácia filozófiáját járja körül. Ami a könyvet a leginkább átfogja, talán mégsem ez, hanem az az egyre erősödő képzetünk, hogy a tanulmányok szerzője pragmatikus kantianus vagy – jobban mondva – *kantianizáló pragmatikus*. Nézzük meg azt is, hogy ez utóbbi kifejezés mit is takar. Nos, elsősorban olyan, a pragmatikus individualizmus (egyéni felelősség) elvi alapzatán álló szerzőt, aki Kant filozófiájának egy sajátos értelmezését nyújtja, illetve annak e sajátos értelmezésen keresztül közvetített motívumait használja.

Mint azt egyik szintetikusabb esszéjében mondja Kantról, nála „az etika nem parancsolatok rendszere, hanem az igazságosságra való dinamikus *nyitottság* (kiemelés tőlem), a mozgó és saját törvényeit kereső racionalitás [...]” (161.). Ez a gondolat jól összefoglalja Boros koncepciójának egy fontos elemét, vagyis azt, hogy alapvetően nem egy strukturális ismeretelméleti elemzés felől fogja fel Kantot. Inkább egy olyan transzformatív elvet érvényesít, amely Kant etikájának alapjait keresi *A tiszta ész kritikájának* (=TÉK) elméleti filozófiájában. Jól illusztrálja ezt a mobilkommunikáció etikájáról szóló tanulmány, amelynek fő tézise, hogy idő és cselekvés összefüggésének tisztázása nélkül nincsen korszerű vagy időszerű etika. Ebben Boros úgy érvel, hogy a kanti ismeretelmélet egy konstitutív rétegének (tér, idő, tiszta szemléleti formák) etikai-regulatív használatát domborítsa ki, mégpedig azért, hogy épp a regulatív oldalról indul ki. Az *ígéret* például olyan kortárs etikai probléma, amelynek regulatív státusza csak a konstitutív elvekre visszamenve érthető meg. A társadalmi együttműködések rendszere (ahogy a nem látható jövőben teljesülő vagy nem teljesülő ígéret is) nem alapítható csak a tér háromdimenziós megismerő for-

májára (45.). Azt ki kell egészíteni az idő által képviselt és ezen túlmutató negyedik dimenzióval. Ez a pragmatikus józan ész bizonyos összetevőivel szemben álló gondolat (a megismerés negyedik, idői dimenziója) kanti fogalmakban azonban koherensen értelmezhető.

Ugyanakkor nagyon úgy tűnik, hogy Boros egy olyan Kant-felfogást használ, amelyben a *szemléleti és értelmi* megismerő-mozzanatok (a megismerés két különböző forrása) tulajdonképpen egyenértékűek: nincs kitüntetett mozzanata az emberi megismerés szerkezetének (egyenragú mozzanatok működnek együtt). Ráadásul ez az a sajátosság, amelyben minden ember egyenként osztozik. Mivel mindenkiben egyéneként megvan ez a sajátosság, ez az a pont, amely a közös cselekedetek alapját is megteremtheti. (Lásd Otfried Höffe hasonló koncepcióját, amelyet a TÉK-et elemezve „episztemikus kozmopolitizmusnak” nevez (Höffe, 2011, 286–347.).

A könyvvel kapcsolatos egyik központi kérdésünk ugyanakkor az lehet, hogy megalapozható-e a demokrácia Kant alapján? Ha a demokrácia a liberális individualizmust jelenti, illetve az egyéni önállóság és szabadság egyfajta keretelméletét, akkor nagyon is. Persze ebben az esetben semmilyen fajta kisebbségi-közösségi jogosultságot nem tudunk megalapozni. Mindez annak köszönhető, hogy az ember két világ polgára: érzéki és eszes lény. Érzéki lényként egységes formákkal rendelkezik a környezet felfogására, elrendezésére és (az említett felfogásban) ennek analógiájára eszes lényként – vagyis egyszerűen: emberként – méltósággal is bír. Ezen a méltóságon túl azonban az emberek egyes csoportjainak nincsenek sajátos, még ezen túl is emberibb (de csoportonként változó) tulajdonságai. Ezt a problémát viszi el Boros egy *ad absurdum* érvelés keretében egészen

odáig, hogy a demokráciában (főleg pedig egy ilyen kantiánus pragmatista individualizmus szerint felfogott demokráciában) kisebbségi megkülönböztető jegyek tulajdonképpen nincsenek. Ez pedig annak köszönhető, hogy a fenti értelemben csak egyének léteznek, akik ráadásul egyenként mind kisebbségeket alkotnak. Az egyedüli dolog pedig, ami változatlanul összeköti őket, emberi méltóságuk. (Lásd ennek újabb teóriájához Jean-Cristoph Merle szerkesztésében *Spheres of Global Justice* [2013], különösképpen 143–290. Magyarul pedig: Demeter M. Attila Balogh Artúr és a liberális kisebbségvédelem elvi buktatói [2013], 19–30.)

Ha tehát a demokrácia egy olyan eszme-rendszer, amelyből kiindulva – szerzőnk felfogása szerint – egyedül lehet szabad társadalmat alapítani, ha a demokráciát egy módszertani individualista felelősség koncepciója szerint látja elgondolhatónak, valamint, ha minden individuum egyenként alkot egy-egy

teljesen atomizált kisebbséget (ez a tulajdon-ság pedig úgy illeti meg őket, mint az emberi méltóság), akkor már nem állunk távol a végkövetkeztetéstől: „Csak kisebbségek képesek szabad társadalmat alapítani”, hangzik el a 63. oldalon. Számomra kétségtelen, hogy ez lehet az egyik olyan gondolat, amely könyvünk kapcsán távolabbi kritikai reflexióknak is teret adhat. (Boros János: *Időszerű etika. Esszék a felelősségről. [Iskolakultúra könyvek (szerk. Géczy János)] Budapest–Veszprém: Gondolat, 2013. 186 p.*)

Zuh Deodáth

PhD, tudományos munkatárs
Pécsi Tudományegyetem

IRODALOM

- Demeter M. Attila (2013): Balogh Artúr és a liberális kisebbségvédelem elvi buktatói. *Századvég*. 67, 19–30.
 öffe, Otfried (2011): *Kants Kritik der reinen Vernunft. Die Grundlegung der modernen Philosophie*. C. H. Beck, München
 Merle, Jean-Cristoph (ed.) (2013): *Spheres of Global Justice*. Springer, Dordrecht.

Hasznos kézikönyv az Amerikai Egyesült Államok megformálóiáról és vezetőiről

Hahner Péter neve széles körben ismert az USA és a modern Franciaország történetével és politikai gondolkodásával foglalkozók körében. Több szövegkiadása, legutóbb Alexis de Tocqueville emlékiratai az 1848-as forradalomról és monográfiák tartalmazzák munkái szép hosszú sorát. Ezt a könyvét azonban karácsonyra nem magamnak, hanem a fiamnak vettem, aki egyetemistaként Washington DC-ben volt gyakornok az Amerikai Magyar Koalíció támogatásával, ahol egy ideig élvezhette az amerikai politika szövetségi intézményeinek közelségét. Végül azonban magam

is kézbe vettem, és le se tettem, amíg el nem olvastam. Egy eddig számomra ismeretlen Hahner Péterrel találkoztam, aki a Pécsi Egyetem újságíró szakának vezető tanára, és aktuális kézikönyveket írt és szerkeszt, de még a Vadnyugat történetét is megírta (legalább is ezt állítja a kötet hátsó borítója).

Ismerd meg Dr. Jekyllt, és hirtelen találkozol Mr. Hyde-dal. Ám itt szó sincs a két profil összegegyeztetetlen ellentétéről, ami a Sigmund Freudot megelőző skizofrénia-elemzések klasszikus művének tragikus végkifejletéhez vezetett (legalább is reméljük!). A korábban elméletörténészként megismert most publicista és ismeretterjesztő Hahner megpillantása igazi meglepetés és releváció volt számomra. A könyvet jó szívvel ajánlom elolvasásra az összes akadémiai szak képviselő-

lői számára, akik mind tanulhatnak belőle valamit. Mit is? Azt hiszem, aki ma bármelyik akadémiai diszciplínát műveli, nem menekülhet a globális tudomány- és fejlesztés-innováció-politikák elől, amelyek egyik, ha nem legnagyobb centruma – bizonyos területeken feltétlen, másutt nem egészen – az USA, amelynek politikai rendszerét ily módon szerintem mindenkinek meg kell ismernie, aki a tudomány világában neveli „tudós macskáját”!

Miért érdemes elolvasni ezt a kézikönyvet a nyilvánvalóan sok más releváns forrás mellett is *hard cover*-ban (talán ez lenne első kritikai pontom: miért nem *paperback*, mint az amerikai *non-fiction* nagy része)? Én egy atipikus olvasó voltam, hiszen nem kézikönyvként vettem kezembe, kikeresve benne egyik vagy másik elnököt a negyvennégy megválasztott közül, hanem végigolvastam, mint egy monográfiát. Az ismert profilokról, Washington, Lincoln, Kennedy, Theodore Roosevelt stb. szintén sok újat tudtam meg – például ki volt a feleségük, egész pontosan hogyan választották meg őket, hol születtek, milyen iskolákat végeztek. Akiket meg ugyanúgy nem ismertem, mint a magyar átlagolvasó, azoknak most megismerhettem a profilját, politikájuk rövid foglalásával együtt.

Jómagam sokat és visszatérően foglalkoztam az amerikai politika különböző szeleteivel, de egy sor fontos fejlődési sor, amelyekből néhányat alább felsorolok, e kötet elolvasásáig eléggé homályos volt számomra. Most, amennyire a kézikönyv kerete megengedi, kicsit belelátok, és ha valami külön is érdekel, tovább tudok majd lépni;

Hogyan lesz egy kezdetben gyenge és befelé orientált politikai közösségből a világpolitika befolyásos tényezője, majd alakítója?

- Hogyan alakul és változik meg az USA hí-

resen stabil, de változásokra képes államszervezete, politikai rendszere? • Milyen konfliktusok sora vezetett a polgárháborúhoz, és mi történt azután a vesztes Délen, milyen politikai jelentőségre tett szert a feketék egyenjósítása, és hogyan befolyásolta mindez az elnökválasztásokat és az elnöki politikákat? • Hogyan alakult ki a konkrét folyamatok szintjén az amerikai kétpártrendszer stabil váltó-gazdasága? • Hogyan viszonyul egymáshoz, és főképp; hogyan fér össze a tőke és a technológia centralizációja és a monopóliumellenesség az USA-ban? • Hogyan jön létre egy népfelkelő seregből a világ ma legerősebb hadereje? • Melyik elnököket próbálták meg megölni, és mire vezetett a merénylet? • Melyik elnök lett alelnökből (választás nélkül), és válhatott-e belőlük igazán jó elnök? • Hogyan alakult ki az elnöki intézmény és a média mára oly fontos viszonya? • A női emancipáció és a First Lady intézménye hogyan kapcsolódik össze a Fehér Ház és az USA történetében? • És végül, de nem utolsósorban: milyen háziállataik voltak az elnököknek? (Így például Theodore Roosevelt „Gyermekei igen sok állatot tartottak a Fehér Házban, tíz kutyát..., öt tengerimalacot, két pónilovat, két macskát, valamint kígyót, disznót, papagájt, tyúkot, borzot, patkányt és egy féllábú kakast.” 354.)

A korántsem teljes felsorolásból nem derül ki, hogy bár többször látogattam az USA-ba szakmai feladatokkal, és igyekeztem jól felkészülni, mégis mi mindent tudtam meg az amerikai politikáról és társadalomról ebből a kötetből! Nyilván a kortárs elnökök esetében mindannyiunk tájékozottsága jóval nagyobb, és itt nehezebb meglepni egy rendszerebb újságolvasót valami újjal.

No de ki tudja nálunk Barack Obamáról, hogy első ciklusa előtt „Óvatossága miatt »No

Drama Obama« néven emlegették” (kiemelés az eredetiben Sz. M.) (336.), beiktatásakor 1,8 millió ember gyűlt össze (337.), első ciklusa alatt pedig „Egy Bo nevű kutyája van.” (356.) Vagy csak volt? Lett azóta már kölyke avagy társa is? A kötetből a jelenlegi, a sorban 45. elnöki ciklus nyilván még hiányzik, és megírásakor a fentieknél azért majd jóval több és súlyosabb kérdésre kell választ adnia Hahner Péternek az első fekete elnök második ciklusáról szóló részben az új kiadásban. Addig is

javaslom megfontolásra a szerzőnek a következő mondat átgondolását, szerintem túl erős állításának újrafogalmazását.” Nemzetközi tevékenységével Obama mindent megtett a 2009-ben neki adományozott Nobel-békedíj utólagos kiérdemlésére” (338.).

Tényleg mindent? (*Hahner Péter: Az USA elnökei. Budapest: Animus, 2012, 366. p.*)

Szabó Máté

politológus-jogász, ELTE Állam-
és Jogtudományi Kar Politikatudományi Intézete

